

RE-FORMATIO

5 1967

MEDDELELSER
OM KIRKELIG
FORNYELSE

SEPTEMBER

10. ÅRGANG

TAK FOR ALT

AF PASTOR EDMUND JENSEN, ORMSLEV.

AT HOLDE HØSTGUDSTJENESTE er meget populært i byerne. Med børneoptog fra våbenhus til alter. Bærende frem, hvad man har kunnet få hold i af grønsager. Kornneg er det vanskeligt at skaffe i mejetærskernes tid. Man frembærer kålhoveder, gulerødder, blomster - og efter sigende har man et sted båret en skruenøgle frem for at markere, at vi lever i et samfund, hvor størsteparten af befolkningen tjener til livets ophold m.m. ved industri. Man kunne gå videre ad samme bane og fra en bilkirkegård hente en krøllet, rustbidt skærm eller et andet stykke vragskrot at bringe til alteret. Til eftertanke. Noget hvorved vort hjerte hang. Og samtidig udtryk for en udbredt ukristelig håbløshed: "Vi kan jo intet give, som nogen ting er værd".

Ude på landet synes besøget ved høstgudstjenesten sine steder at være i aftagen. Men det bør tages i betragtning, at folk er flyttet i stort tal, især unge, og at de tilbageblevne gamle dør. Men for resten kan man af de fremmødtes tal taget i procent af indbyggertallet se, at man på høstens steder er så glad som nogensinde ved høstprædikenen. Altså som man tager det.

Her er tale om noget, som både i by og på land skønnes at være et kirkebesøg værd. Men hvad det er, står ikke klart. Noget med at sige tak. Men for hvad og til hvem? Og hvordan?

I lignelsen om den "fortabte" søn bruges et par ord, der slår med ubehag. Ja vi mener altid den yngste, når vi taler om den "fortabte". Men det må da tilstås ham, at i begyndelsen i hvert fald var der noget ved ham. Han smed sig ikke ned på asfalten og opgav ævred for at genere det

samfund, som kedede ham. Han stak af. Han ville klare sig, være sin egen herre. Og eventyrlysten var han naturligvis. - Der står: Ingen gav ham noget. Hverken mennesker eller svin undte ham noget. Ubehageligt at forestille sig. Det frygteligste af alt for dem, der mener at have kun sig selv at takke for alle goder. Ikke at kunne klare sig selv! Barmhjertighed er ikke at vente fra nogen side. Man ved jo, at der gives ikke ved dørene. Man er da ikke ligefrem filantrop, vel?

Det gælder om at sikre sig i videst mulige omfang. Enhver gør sit. Og stemmer på det parti, der lover at hjælpe en. Og kræver af samfundet, at det sikrer sikkerheden. Hvad det unægtelig også gør på mange måder. Men samfundet er fællesskab med andre mennesker. Så er det altså selvmodsigende at hævde, at man har kun sig selv her at takke for goderne.

Men det er dog spidsen af al tåbelighed, at Gud skylder vi i alle fald ikke nogen tak. Som bekendt kan hos os melde sig en iboende trang til at kunne takke nogen, hengive sig til nogen. Ofre sig taksigende. Og den nogen skal være Gud. Herom handler lignelsen om faderen og hans to sønner. Løvrigt alt, hvad vi hører i kirken af den ny pagts skrifter. Men med den imødekommenhed, åbenhed, hengivelse, at Gud har elsket os først. Har så at sige lagt os taksigelsen i hjertet, der skal blot et åndepust til, så strømmer ordene over vore læber.

Den bevægelse, at Gud og mennesker søger hinanden, vi blinde indtil han gør os seende, dumme indtil han begynder at give os indsigt og gøre os vise, er livets skønhed. Mangfoldigt kommer det frem. Så højt elskede Gud verden, at han gav sin Søn til pris.

Og fra vor side: Omsindelse, anger, at give sig på vejen hjem. Eller: At bringe sit legem som et levende, helligt, Gud velbehageligt offer. En os værdig gudsyndelse.

Det er virkelig at sætte sin menneskeværdighed til, at regne sig for et ringe dyr ikke at ville vende tilbage til Gud. Det er foragt for Guds kærlighed. Hån mod hans Søn, der har el-

sket os fra begyndelsen.

Høstgudstjeneste, høstprædiken, hvad man vil kalde det, bliver en fuldkommen taksigelse som højmesse, offertjeneste. Når Gud mødes med sit folk, der kommer i følge med Jesus, hans Søn, båret frem af ham, opløftet med ham. Og der bliver glæde på jorderiglig glæden i engles himle.

KOMMENTAR FOLKESOCIALISME OG FOLKEKIRKE

AF PASTOR B. RIISGAARD, ÅLBORG.

PROFESSOR MORTEN LANGE, M.F. skrev i juni måned en ganske læseværdig kronik i Kristeligt Dagblad om "Kirken og den moderne socialisme". Optakten var helt festlig: "Folkehøjskole, folkelighed, folkeskole, folkekirke, grundtvigianske godord, modsat senere tiders folkeleverpostej, folkeferie og folkevogne. Den grundtvigske folkelighed var altfavnende, omfattede alle afskygninger". Men hvorfor egentlig standse ved folkevognene? Hvorfor ikke også tage folkesocialismen med? Skulle den så højt lovbesungne grundtvigske folkelighed ikke også være så omfattende? Visse ting tyder herpå.

Få vil i dag hævde, at socialisme ikke lader sig forene med kristentro. På papiret kan der nok være visse formelle vanskeligheder, men ellers synes det da at gå helt udmærket. Jeg har truffet mange kristne - lægfolk som præster - der var ærlige socialister. Selv blandt de nokså udskegnede højkirkelige, der gerne beskyldes for reaktionært bagstræb, træffes de.

I Morten Langes kronik var der ting, der lader sig høre, og som det vil være svært at være uenig med ham i. Morten Lange er som bekendt botanisk professor, men ikke derfor uden historisk forståelse. Han er helt klar o-

ver, at man - enig eller uenig i det historiske forløb - ikke kan sætte sig ud over historien. Derfor finder han det også i sin orden, at samfundet tager ansvaret for kirkebygninger på sig, selv om han ikke kan strække sig så vidt at lade denne velvilje tillige omfatte kirkebyggeri.

Morten Lange har intet at indvende imod, at de kirkelige afgifter fortsat opkræves af det offentlige over skattebilletten. Han ønsker dog, at kirkelige udgifter føres tilbage til den kirkelige ligning og ikke indsmugles i finansloven. I dette er vi slet ikke uenige med ham. Dog bør nok både Morten Lange og vi være så meget historikere, at vi i en eventuel reform tager hensyn til, at det er en bestemt historisk udvikling, der må bære skylden for visse kirkelige udgifters afholdelse over statskassen, nemlig at man engang forgreb sig på kirkens midler. Det er således grunden til, at bisperne er helt statslønnede; og tilskud til præstelønning kan vel betragtes som en rimelig kompensation.

Nu skal man imidlertid ikke lade sig snøre af al denne fynske velvilje. Morten Lange er realpolitiker. Han vil nok løse forholdet til staten, gøre det mere ærligt, som det så fint hedder. Men frit må det ikke blive,

for så mister politikerne jo al indseende med kirkens økonomi. En fri folkekirke, der klarer sig selv økonomisk, vil føre til, at kirken bliver en verdslig-politisk faktor - og det går naturligvis ikke.

Løsnes forholdet til staten, som man på længere sigt nok må regne med, og ikke alene staten, men også kirken vil være godt tjent med, skal man ikke regne det for givet, at man beholder kirken som en vingestækket fugl eller et træ med nedsat saftspænding. Kravet om kirkelige udgifter på kirkelig ligning indebærer uvægerligt et retskrav om kirkens frihed, økonomisk som arbejdsmæssigt, som menighederne og deres råd vil være vågne nok til at stille. Professorens betragtninger rummer i sig en ikke ukendt, dansk selvmodsigelse. Man kan ikke forlange frihed fra og for staten uden dermed at give kirken sin frihed, et ægte demokrati forudsat.

Der var, hvad man heller ikke kunne vente andet, også adskilligt, der skurrede i ens øren. Morten Lange er øjensynligt endnu læser af "Aktuelt", synes i alt fald ikke at have glemt hin berømmelige tegning af den lille mand, der stod uden for kirkedøren med dåbsattest og skattebillet i hånden, men formentes adgang af nogle sære og føle gejstlige af Kirkens Ja og Nej folk. Det skulle da bare lige mangle, at man, når man har betalt for det, ikke også kan få sin retting. Professoren er enig i den betragtning: "Det må være klart, at adgangen til de kirkelige handlinger må være åben for kirkens medlemmer og ikke kan begrænses ved pålæg om bodsøvelser efter en præsts eller en bisks forgoftbefindende så lidt som ved en stiltiende indforståelse ved et bispemøde - og da slet ikke ved kirkeministerens edikt".

Det må være klart! - men det er nu engang ikke så klart! Heller ikke efter Morten Langes egne anskuelser,

som det fremgår af kronikkens indledning, hvor det hedder: "I sit indhold (hentydende til den grundtvigske folkelighed) vel et forsøg på at omdanne autoritære institutioner til demokratiske samlinger. Noget, der aldrig kan tænkes helt at lykkes med en kirkelig organisation, der vel dog hviler på ultimative bud". Morten Lange nødes altså til, meget mod sin vilje, for kirken at regne med ultimative bud.

Men man kan ikke på een og samme tid indrømme kirken disse ultimative bud og samtidig stille sig an med den lille mand, der som medlem uden videre kræver at få kirkelig betjening. Det kunne jo være, at netop de ultimative bud undsagde en næsten automatisk, kirkelig betjening?

De fleste i vor kirke er ganske givet enig med Brorson i, at når det gælder Gudsriget, "bør her at være åben vej" - derfor bl.a. er vi så skikkelige. Men dermed er ikke bragt ud af verden Johannesevangeliets ord om vor Herre som vejen, hvilket ikke er tågesnak; det er ganske enkelt Kristi ord og sakramenter og vor tro som brug af dem og lydighed under dem. Evangeliets ultimative bud taler klart nok mod vort jegs selvviske krævende og nydende misbrug af nådens midler.

Kirkens ultimative bud gør, at ingen kirke er uden kirketugt. For kirken drejer det sig ikke her om magt, men om forkyndelse og pædagogik, om lydighed og ærlighed. Der skal være mening med tingene! Også med de kirkelige handlinger!

Derfor skal kirketugt netop ikke ske efter nogens forgoftbefindende eller andet luskeri. Heller ikke skal den betragtes som en påtvungen bodsøvelse. Al kirketugt er sjælesorg, er opdragelse. Men ingen opdragelse kan ske uden tilrettevisende og opmuntrende vejledning m.h.t. at gå vejen.

Endnu flere ting kunne friste til

nærmere behandling. Det gælder Morten Langes synspunkter angående skole og seminarium. Han synes ikke egentlig at ville kristendomskundskab til livs, selv om han finder, at en kommende 5-dages uge må føre til timenedsættelse. Den egentlige problematik er han sikkert ikke blind for, skønt han lukker øjnene for den. Den er jo, om skolens kristendomskundskab skal være overensstemmende med den kirkes tro (den ev.-luth.), hvorpå skolebørnene som flertal blev døbt, eller om den skal være kristendom blot religionshistorisk eller tidshistorisk betragtet. Det er her, tampen brænder! Vil skolen meddele kirkens tro, eller vil den selv bedrive religion? Vælger den det sidste, er skolen selv på vej til at blive "kirke", og da var det nok at foretrække, om skolen slet ikke beskæftigede sig med troens anliggende, men o v e r l o d dette til kirken.

De private, særligt de kirkelige seminarier, har Morten Lange ikke et godt øje til. Hans påstand er, at fra gammel tid har kirkelige kredse sikret sig kontrol over de private seminarier. Men påstanden er ikke rigtig. Sandheden er, at bl.a. kirkelige kredse begyndte at sørge for den læreruddannelse, som staten ikke selv sørgede for, hvilket var helt selvfølgelig ud fra det da rådende forhold mellem kirke og skole. At oprette seminarier føltes som en kirkelig forpligtelse.

Man kan medgive Morten Lange, at vi derved har fået en sær orden i Danmark, og at det på en måde nu ville være fornuftigt helt at lade dette overgå til staten. Alligevel synes vi, at man også her bør bevare en historisk besindighed. Historien har givet os en særlig orden i Danmark. Men den er ikke dårlig. De private seminarier giver en uddannelse helt på linie og højde med statslige og kommunale. De påtvinger ingen hverken tro eller livsanskuelse. Men midt i vort me-

re og mere neutralistiske samfund står de for noget. Alene det er en sådan rigdom, at man bør lade dem stå.

Morten Lange er uendelig bekymret for kirkemagt, alt imens han kører frem med, at den danske kirke er uendelig svag og løs i det, dertil meget lidt groende. Hvorfor egentlig mane dette spørgsmål om kirkemagt frem? Det er jo nemlig kun et afskrækkende spørgsmål fra en svunden tid, og en naturvidenskabsmand burde holde sig for god til sligt! Kirkemagt hører hjemme i den konstantinske periode, som nu er i afvikling og giver kirken helt andre og mere egentlige ting at beskæftige sig med: Evangeliets forkyndelse og kristnes tjeneste i verden.

"Vi har noget imod kirkemagt, fordi den næsten altid er bagstræverisk" - sådan slutter Morten Lange sin kronik. Det er nok sandt, ikke fordi der står kirke foran magt, men magt bag kirke. Kirken er ikke som sådan bagstræverisk, selv om "de gode hyrder ikke blev grundpiller for hjælpen til de fattige og syge" herhjemme. Trods dette var fattigblokken i kirken vort første egentlige socialkontor. Og trods al politisk og folkelig oplysning og organisation beholder Hal Koch nok ret i, at Københavns Indre Mission lagde grunden til velfærdssamfundet socialt set, hvilket socialistisk tit er overset, måske fordi det ikke rigtigt stemmer med teorierne.

Kirkemagt er bagstræverisk; det skyldes ikke kirken, men magten. Al magt er bagstræverisk. Magten vil ikke afgive noget af sit bestående. Magt vil altid konsolidere sig, holde de eengang vundne positioner. Tiden løber fra den. Socialisme vil ikke være en undtagelse. Socialistisk magt, også i folke-udgave, vil vise sig lige så bagstræverisk med tiden som kirkemagt. Bagstrævet følger magten, er dens skygge.

Kirken i dag vil ikke magt, men den vil være K i r k e. Den kan være

det i god forståelse med folk og stat. Den kan være det i aftalt som tilmålt frihed og i stridende modsætning. Det at kirken er Kirke, er ikke et spørgsmål om politisk ordning, men alene om bundethed til Kristus som Herren. Han er dens ultimative bud, der på een-gang gør fri af verden og dog binder til verden. Fordi Kristus er den ultimative for kirken, er der i kir-

FOLKEKIRKE ~ STATS KIRKE

~ KRISTI KIRKE

AF PASTOR JØRGEN HORNEMANN, KØBENHAVN

F FOREDRAG VED PRÆSTEKONVENTET I TÅRNBY 9.5.1967

FOLKEKIRKE - STATS KIRKE - KRISTI KIRKE har jeg kaldt foredraget, fordi det er min hensigt at prøve på at give en bedømmelse af, hvad der ligger bag disse ord, teologisk og juridisk set. Det er derudover min hensigt at prøve på at drage visse konklusioner af de resultater vi når frem til.

Til sagen nu da, jeg bliver nødt til, for at vi ikke skal få uorden i begreberne, at sige nogle ord som introduktion om den historiske baggrund for vor kirkes situation idag.

1. FØR REFORMATIONEN havde vi en kirke hertilands, der var dansk aflægger af den dengang internationale kirke, d.v.s. en kirke der i de væsentlige ting ikke var begrænset af snævre, nationale grænser men kunne udfolde sig med sit liv inden for hele den da kendte verden. Der er derfor heller ikke noget mærkeligt i, at liturgi, retlige o.s.v. inden for hele kirken med mindre nationale afvigelser stort set var det samme. Kirken i det germanske område, d.v.s. Tyskland + Skandinavien havde imidlertid hele middelalderen igennem i modsætning til kirken i Mittelhavslændene og de områder, der var præget af den gallisk-romanistiske kultur, haft et stærkt nationalt præg retligt set. Det var for germaneren

ken altid en evangelisk spænding, "Kirken bør altid reformeres", og i verden med kirken en politisk spænding. Det ultimative i og med kirken er altid som evangeliets udfordring: en kritik til mennesket, til folket og til staten. Kan vi være det salt foruden? Vindes der mon noget, om saltet mister - eller tappes for sin kraft?

(ordet her brugt ganske nøgternt beskrivende) en helt klar sag, at fyrsten, den lokale landsherre skulle have herredømmet også over kirkens ydre forhold. Det er utvivlsomt en arv fra den gamle hedenske tid, hvor høvdingen tillige var præst, vi her står over for. Følgen heraf måtte blive og blev en spænding mellem fyrste og kirke om magten, hvem skulle udnævne biskopper, skulle kirken i alle anliggender ubetinget støtte nationale interesser? Med Jens Grand og Jacob Erlandsen som eneste egentlige undtagelser kan man nok drage den konklusion, at middelalderens danske kirke stort set var lydlig og fulgte de nationale interesser pænt. Dette punkt vil jeg bede Dem have i mente, vi får brug for det senere.

2. MED REFORMATIONEN blev vor kirke heltud national. Man løsgjorde sig fra kirken som international størrelse. Man kan sådan set godt sige, at grænserne blev lukket. Slagordet "cuius regio eius religio", den der har magten som regent bestemmer landets religion, kan udmærket sættes som overskrift over perioden frem til 1848, da liberalere tankegange slog igennem. Kirken blev en luthersk landskirke, hvor fyrsten - på papiret som en slags nødkærbiskop - blev kirkens overhovede. Kirkens jordejendomme og

andre besiddelser blev stort set taget fra den ved reformationen, og om nogen indre selvstændighed i forhold til fyrsten var der ikke tale. Bisper, provster og præster var fyrstens medarbejdere som amtmænd, skatteopkrævere og alle andre kongeligt ansatte. Hvor markant hele denne opfattelse slog igennem, kan vi se af det forhold, at kirken med få og enkeltstående undtagelser fra hovedregelen blev følgagtig, man fulgte fyrsten i tykt og tyndt, legitimerede hans krige, hans dobbeltægteskaber o.s.v. Man holdt sig forsåvidt angik den etiske forkyndelse stort set til det, der ikke kunne genere regenten eller staten som helhed. Kirkens etiske opgave som den selv forstod den blev forkyndelse af tro og omvendelse for den enkelte. Den lutherske kvietisme slog igennem så det forslog. Tilstandene på det formelle plan modsvarede på en meget klar måde af forholdene på det åndelige. Den tendens, jeg bad Dem lægge mærke til under den forreformatoriske kirkes tid, blev nu den altovervejende hovedtendens. Fyrsten bestemte, kirken holdt sig til groft sagt at afstive den almindelige moral for enkeltmennesket ved siden af frelsesforkyndelsen. Og kirken blev med de undtagelser, som den statslige mission i 1700-tallet viser (de gjaldt dog kun danske koloniområder) helt internationalt begrænset.

3. 1848. I dette år nåede liberale strømninger Danmark og gav stødet til ændring af vor styreform til det, man lidt bredt har kaldt folkestyret, selvom dette med undtagelse af årene frem til 1866 på det politiske plan først slog rigtigt igennem med systemskiftet i 1901. - På det religiøse område indførte 1849-grundloven fuld frihed, religionsfriheden knæsattes i grundloven, således at ingen længere på grund af sin religiøse overbevisning skulle kunne udelukkes fra fulde borgerlige rettigheder og

adgang til de højeste statsemeder. Man kunne måske i denne situation have ventet, at kirken var blevet frigjort fra staten, men det skete ikke. I grundloven fastsloges (hvilket er videreført i senere grundlove af 1866 og 1953), at den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og som sådan understøttes af staten. Endvidere bestemte grundloven - og det videreførtes også ved senere grundlove - at folkekirkens forhold ordnedes ved lov. - Vi vil se lidt nærmere på disse bestemmelser for at komme til klarhed over, hvad der egentlig skete med den frie forfatning for kirkens vedkommende. Mens kongeloven, der havde reguleret kirkens forhold centralt set fra 1675 og frem til 1849, havde fastsat, at kirken var statskirke, var grundlovens fædre helt givet af den opfattelse, at dette forhold måtte ændres - og ændres relativt radikalt. Det ville ellers harmonere dårligt med grundlovens knæsættelse af religionsfrihedens princip. Vi vil se, hvilke konsekvenser det rent praktisk fik:

a. Det var utvivlsomt tanken, at kirken skulle være en selvstændig enhed - mere eller mindre fritstående i forhold til staten men dog med et vist forhold til denne. Kirken skulle således modtage understøttelse fra staten. I retning af kirken som en selvstændig enhed peger § 64 i grundlovsudkastet, at der efter indstilling fra et kirkemøde skulle udarbejdes en særlig forfatning for kirken. Paragraffen ændredes under behandlingen til en formulering modsvarende nuværende grundlovs § 66: Folkekirkens forhold ordnes ved lov. Det franske diplomateksemplar siger her "par une loi" d.v.s. ved en særlig forvaltningslov, en egentlig kirkeforfatning. Desuden fremgår dette forhold af formuleringen af nuværende § 4, kirken understøttes, banerne drives af staten.

b. Der lå formentlig tillige i navnet "folkekirken" i modsætning til den tidligere benævnelse "statskirken" omend udtrykket er overordentlig dårligt en forestilling om, at kirken i dens nye skikkelse var en kirke, der skulle have folkets frie tilslutning i modsætning til den tidligere fyrstekirke, hvor medlemsskabet med de undtagelser, der gjaldt for jøder og reformerte i særlige byer, var tvungent. Udtrykket var overordentlig uklart og indeholdt næppe nogen anden realitet end den, at majoriteten af folket rent faktisk var tilsluttet kirken. Det var i alle tilfælde, hvad grundlovens § 4 mente, altså tilslutning fra 51% af befolkningen, om De vil, lidt groft sagt. - Jeg skal vende tilbage til den anvendelse, der gøres af ordet idag lidt senere.

4. UDVIKLINGEN I DE FØLGENDE ÅR kom til at dokumentere, at der dybest set ikke var sket nogen egentlig ændring i kirkens forhold fra før 1849, men formelle, bortset fra de ting § 4 indebar. Vi kan kort resummere den følgende udvikling i nogle punkter:

a. Den påtænkte kirkeforfatning blev der ikke noget af. Løftebestemmelsen i grundlovens § 66 blev således ikke opfyldt. Hovedårsagen hertil blev senere den grundtvigske modstand herimod, man havde med rette eller urette en formening om, at det ville medføre, at de fromme ville sætte sig på kirken. Løftebestemmelsen fik derfor den fortolkning, der er den gangbare også idag, at folkekirkens forhold ordnes ved lov eller dermed side-stillet akt fra lovgivningsmagts side - som forholdene er for alle andre statsinstitutioner.

b. Forholdsvis hurtigt blev det derimod klart, at staten ikke længere betragtede sig som en kristen stat. I en kirkeretslig fremstilling fra 1891 forekommer følgende udtalelse, som jeg vil bede Dem lægge mærke til: staten som sådan er konfessionel i den

forstand, at den ikke anser religion som en den uvedkommende sag. Jeg har min alvorlige tvivl om, at dette forhold fra folkekirkelig side er blevet rigtigt erkendt. - Staten mente altså ifølge den af kirkeministeriet autoriserede fremstilling af kirkeretten allerede i 1891 om ikke allerede ved grundlovens vedtagelse, at den var konfessionsløs. Understøttelsen af netop folkekirken beroede på - som det hedder lidt senere i samme afsnit - på det statistiske faktum, at størstedelen af befolkningen tilhørte det samfund, der efter 1849 betitler sig den danske folkekirke. Vi kan endvidere drage en anden konklusion af den bedømmelse, jeg lige har citeret: folkekirken understøttes som den religiøse institution, der har støtte fra mindst 51% af befolkningen og ikke som evangelisk-luthersk.

c. Kirken selv fortsatte stort set i sporet fra før 1848. Bortset fra de få - skulle vi kalde dem "missionsfantaster" - anså den sig først og fremmest som national kirke med nationale opgaver. Gennemførelsen af de kirkelige frihedsrettigheder i form af sognebåndsløsning, oprettelse af valgmenigheder m.v. og vel den grundtvigske bevægelse under eet bidrog i årene efter 1849 til at fremme den opfattelse, at kirken egentlig var identisk med enkeltmenigheden på det lokale sted. Da det store flertal af befolkningen stadig tilhørte folkekirken fandt man ikke anledning til at foretage nogen egentlig omvurdering af den traditionelle opfattelse, at kirken stort set var identisk med folket. Yderligere underbygget blev hele dette sæt af forestillinger gennem bl.a. Morten Pontoppidans betragtninger om sognemenigheden. Jfr. sammenhængen mellem dette og resultaterne af den grundtvigske bevægelses krav, hvorved den opfattelse befastes i lovgivningen. - Også for så vidt forholdet kirke-stat som helhed fulgtes den tidligere linje.

I årene efter grundloven af 1849 er kirken stort set stadig det bestående samfunds trofaste støtte. Jfr. forholdet til den gryende arbejderbevægelse.

d. Ejerforholdene omkring det tidligere kirkegods og de gaver, der i tidens løb var tilfaldet kirken ordnedes i k k e ved grundloven af 1849, og heller ikke de følgende år bragte nogen klaring på dette forhold. Der var foreslået en særbestemmelse til sikring af sådanne midlers anvendelse udelukkende til kirkelige formål, men den vedtoges ikke. Et senere forsøg på i 1939 at få en sådan med faldt, som bekendt gik 1939-grundloven ikke igennem. Kort sagt er situationen derfor juridisk den, at da folkekirken ikke er noget selvstændigt retssubjekt kan den næppe juridisk set betragtes som ejer af f.eks. kirkerne.

5. STILLINGEN IDAG.

R e t l i g t set er der ikke indtruffet nogen væsentlige ændringer i forhold til det, jeg netop har skitseret for Dem. Det er interessant at notere dette på baggrund af den ellers ganske hastige udvikling, der karakteriserer vore dages samfund iøvrigt. Den retlige stilling er uforandret, d.v.s. at vi stadig lidt groft sagt står med i alle tilfælde ydre rammer der - bortset fra menighedsrådene - stadig er identiske med dem, den gamle lutherske landsherrekirke havde.

K i r k e l i g t set er konservatismen ligeså stor. Det er ganske cho-kerende at tænke på, at vore dages sognestruktur som helhed er den samme som i højmiddelalderen, og at man i kirkelige kredse virkelig alvorligt ment (for sådan må vi andre dog opfatte det, indtil det modsatte er bevist) kan modsætte sig forandringer, der skulle være et første bidrag til at tilpasse kirken til en ny tids behov. Man skulle nok synes, at en sådan tilpasning kunne være nødvendig al den stund der ikke i århundreder er sket egentlige forandringer! Vor kirke pas-

ser til et agrarsamfund, men ikke til et urbaniseret industrisamfund, der i sin struktur er pluralistisk. Det forekommer mig fuldstændig fantastisk, at folk i alvor kan modsætte sig en praktisk tilpasning til nutiden. Gennemføres denne ikke, må vor kirke se sig henvist til en ren museumstilvarelse.

Folkekirken, der ret beset historisk nu er en fuldstændig rudimentær rest af en luthersk fyrstekirke, står med en dobbeltopgave: d e l s det mandat den som kirke har - uden at jeg på nuværende tidspunkt ønsker at uddybe dette nærmere - d e l s en række opgaver som del af den offentlige forvaltning, herunder visse funktioner i forbindelse med civilregistrering, ægteskabsstiftelse m.v. (trods folkekirkens betoning af at det kirkelige ægteskab er noget andet, fremtræder det dog stort set stadig som det også borgerligt set "rigtige" ægteskab; der er stadig en vid social "tvang" bag det).

Kirken forsøger imidlertid stadig omend med ret ringe held at gøre sit kirkelige mandat gældende. Men man læses oftest i det konservative apparat. Jeg skal illustrere med et eksempel: Der føres en ret kraftig kirkelig kampagne for at fastholde religionsundervisningen i folkeskolen på evangelisk-luthersk grund. Man klamrer sig her til bestemmelser i lovgivningen. Men man må gøre sig klart, at staten ikke agter at følge dette op. For den tid er forbi, da staten ville lægge hånd til virkelig for alvor at søge den slags ting gennemtvunget. Og da slet ikke nogen form for autoriseret evangelisk-luthersk lære. Det er ganske utopisk at antage noget sådant. Og her kan man fra kirkens side mobilisere ligeså mange §§§, man kan hitte, det vil altså ikke nytte en snus. Hvorfor ikke? Hvorfor hjælper disse - på overfladen holdbare - juridiske argumenter ikke? Fordi den faktiske

retsudvikling er løbet fra dem. Retten er nemlig ikke en samling af §§§, retten - også statsretten er under stadig udvikling - sædvanen tilpasser lovteksten til de faktiske forhold, og også selve lovgivningsprocessen er idag væsentlig hurtigere. Loven betragtes nemlig - og det er det nye - som et instrument til at forme samfundet. Og de faktiske forhold er nu engang sådan, at bekendelsestvang eller lignende i 1967 er utopisk.

For staten er sådan set så temmelig ligeglad konfessionelt set. Det, jeg nævnte fra 1891 er endnu mere accentueret idag: folkekirken er det organ, gennem hvilket staten varetager borgernes religiøse behovstilfredsstillelse - ikke andet. Folkekirken - som man ligeså vel kunne kalde statskirken - er en del af forvaltningsapparatet som banerne, radio og fjernsyn - og drives iøvrigt også sådan.

6. KONKLUSIONER AF DET FOREGÅENDE.

Man kunne bag de ord, jeg har sat som overskrift over mit foredrag, ane den traditionelle diskussion stat-kirke. Dette var imidlertid ikke hensigten. Jeg skal nu bl.a. på grundlag af det materiale, der i det foregående er præsenteret, sige et par ord om, hvorfor jeg mener, at denne modsætning er helt irrelevant.

Modsætningsforholdet *s t a t - k i r k e* hører i alle tilfælde i vort land en svunden tid til. Det forudsætter nemlig for det første en stat af den type, man havde før grundloven af 1849, en gammeldags bussemandsstat, det man på fransk har kaldt en "état gendarme" - en autoritär stat, gerne med en stærk fyrste i spidsen, der ligesom legemliggjorde den. Den stat gik i vort land i graven i 1849 eller senest i 1901. I stedet har vi fået et samfund, et nationalt begrænset menneskeligt fællesskab, der med sit maskineri og sine tvangsmidler til fælles bedste griber ind på stadig flere af livets områder.

Konsekvensen heraf er, at man ikke længere kan drage nogen skillelinje mellem stat og samfund - for tingene udføres jo til fælles bedste. Konsekvensen er, at samfundet må interessere sig for alle livets områder - herunder også det, vi lidt vagt har kaldt det religiøse - men bestemt i *k k e* det specielt lutherske. Samfundet tager sig af de menneskelige *b e h o v* på alle livets felter, herunder også det religiøse. Jeg vil gerne understrege ordet *b e h o v*, fordi det er her hovedvægten ligger - ikke på om disse behov på det religiøse område tilfældigvis bedst skulle tilfredsstilles af evangelisk-lutherske synspunkter - det kan akkurat ligeså godt være alt muligt andet. - For det andet forudsætter modsætningen statskirke en kirke, der ligesom den gammeldags stat var stærkt organiseret, gerne med en hierarkisk spids, en ærkebiskop eller en pave, som man nu vil. En sådan kirke havde vi tildels i middelalderen men har vel egentlig aldrig rigtigt haft det efter reformationen. Og vi har i alle tilfælde bestemt ikke idag hertillands en kirke, der kan optræde som en enhed, og da slet ikke en kirke, der sidder inde med nogen form for indflydelse og kan gøre sig gældende som en selvstændig entitet i samfundet.

De vil af det, jeg lige har sagt, forstå, at jeg ikke mener, at det har nogen realitet at tale om, at vi lever i en kristen stat, eller et kristent samfund. De vil også forstå, at jeg mener, at det meste af den lyrik, der stadig hertillands drives på folkekirketanken, er noget mildt sagt nonsens. Den har mere relation til tilstandene, som de i bedste fald var før 1848 end til tilstandene, som de er idag. Jeg vil gerne understrege, at jeg ikke tror, at det er hverken muligt eller fornuftigt at forsøge at skrue klokken mere end 100 år tilbage.

Og jeg vil gerne sige det positivt:

KIRKEDAGE

1967

EMNE

KIRKELIG

FORNYELSE

16.-18.

SEPTEMBER

I

HELSINGØR

LØRDAG D. 16.

- Kl. 11.00: Højmesse i Sct. Olai kirke ved pastor Anders Studsgård, prædiken ved pastor Gunner Tøttrup: "Denne kalk er den nye pagt".
- Kl. 13.00: Frokost.
- Kl. 15.00: Sanginstruktion ved domorganist E. Rosenkilde Larsen.
- Kl. 17.45: Vesper.
- Kl. 18.30: Middag.
- Kl. 20.00: Rundbordssamtale i KFUMs festsal: "Kan folkekirken reddes - og skal den?" Delta-gere: Indremissionær Henry Holm, domprovst S. Nepper-Christensen, pastor Niels Schou og pastor Anders Studsgård. Ordstyrer: Arkitekt E. Lau Larsen. Kaffebord.
- Kl. 22.30: Completorium.

SØNDAG D. 17.

- Kl. 8.30: Morgenmad.
- Kl. 10.00 (9.45 skriftemål): Højmesse i Sct. Olai kirke ved pastor Knud Andersen, prædiken ved pastor Poul Ulsdal.
- Kl. 12.00: Frokost.
- Kl. 14.00: Arkitekt m.a.a. Holger Jensen i Vestervang kirke: "Synspunkter vedrørende vor tids kirkebyggeri".
- Kl. 16.30: Procession med påfølgende vesper, prædiken ved pastor Poul Exner.
- Kl. 18.30: Middag.
- Kl. 20.00: Foredrag i Hellig Trefoldigheds Kapel ved kyrkoherde em., teol. dr. Gunnar Rosendal (Fader Gunnar), Kristianstad: "Hvad er kirkelig fornyelse?".
- Kl. 21.30: Kirkemusik.
- Kl. 22.00: Completorium.

MANDAG D. 18.

- Kl. 8.00: Messe ved pastor Ole Fr. Stjernfelt, prædiken ved pastor O. Lund Pallesen.
- Kl. 9.00: Morgenmad.
- Kl. 10.00-12.00: Præstekonvent i Hellig Trefoldigheds Kapel.
- Kl. 10.00: Forelæsning ved pastor Poul Ulsdal: "Reformationsjubilæet".
- Kl. 11.00: Forelæsning ved pastor Sigurd Mejndor: "Hvordan forholder vi os til 'Förbundet för Kristen Enhet's arbejde?'".
- Kl. 12.00: Sext.
- Kl. 12.30: Frokost.

TILMELDING

ADRESSER

Skriftlig tilmelding til pastor Knud Andersen, Marienlyst Allé 11, Helsingør snarest og inden 11. sept.

Spisebilletter koster for morgenmad:	4 kr.
- - - frokost:	8 kr.
- - - middag:	10 kr.

Af hensyn til bestilling af spisebilletter bedes ved tilmeldelsen opgivet, hvilke måltider man ønsker at deltage i.

Mødegebyr 10 kr. (omfattende bl.a. aftenkaffe lørdag) samt spisebilletter betales ved ankomsten.

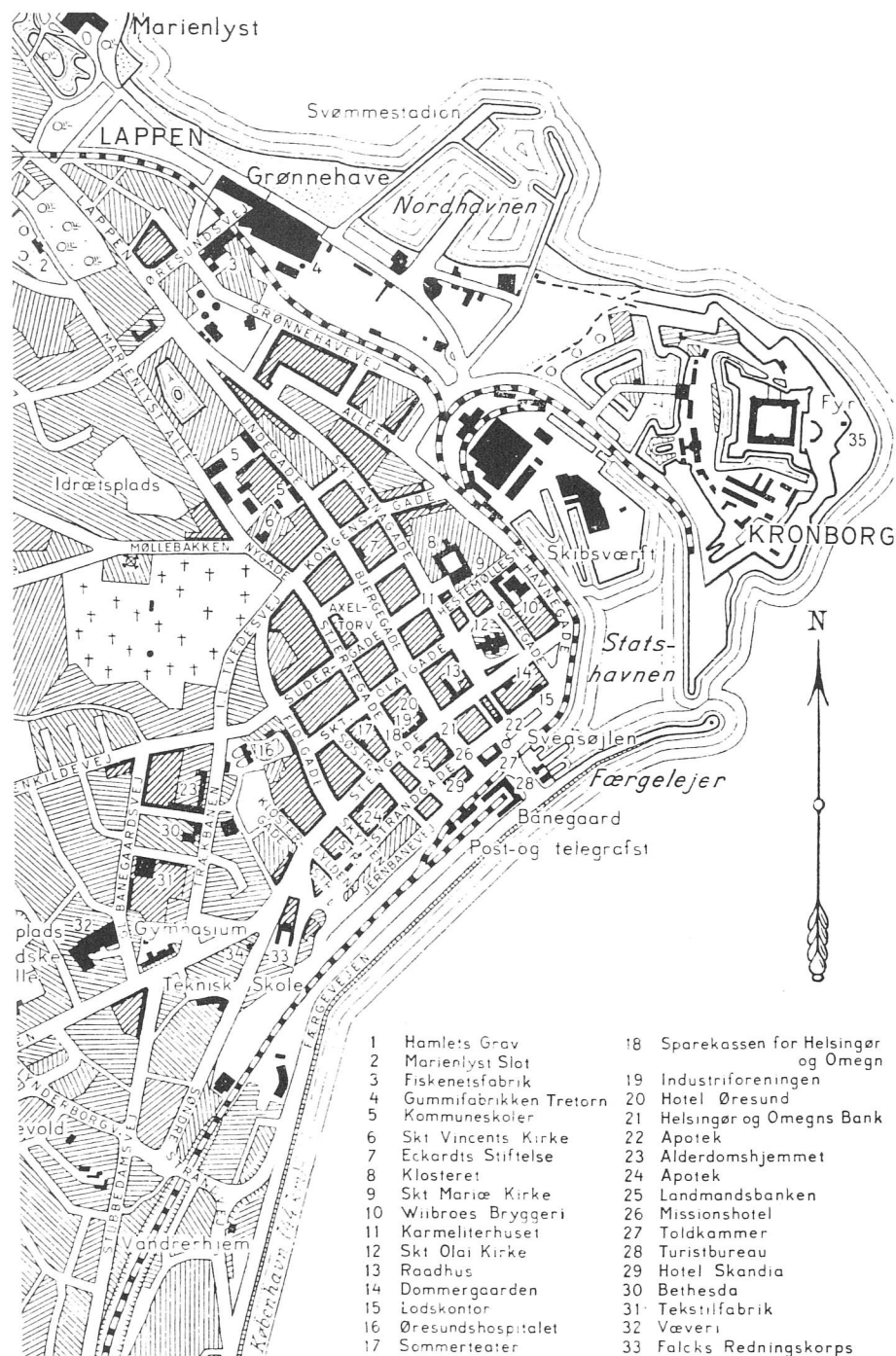
Alle måltider i KFUM, Kongensgade 23.

For unge mennesker medbringende sovepose gratis indkvartering i "Perlehytten" (10 km fra Helsingør).

Sovesal i KFUM med opredning: 10 kr. pr. nat.

Iøvrigt bedes man snarest reservere plads på et af følgende hoteller:

Missionshotellet, Bramstræde 5	Tel. (03) 21 05 91
Hotel Scandia, Bramstræde 1	Tel. (03) 21 09 02
Hotel Garni, Bjergegade 20	Tel. (03) 21 19 15

Jeg tror, at vi som kristne med glæde og med håb skal acceptere det moderne samfund, hvor fyrsten i realiteten er folket, og hvor der i alle tilfælde på vore breddegrader gøres en målbevidst omend måske ikke altid lige vellykket indsats for at bistå borgerne i samfundet på mange og væsentlige af livets områder. Jeg tror, at vi må tage det faktum til efterretning, at samfundets interesse på det religiøse område er og efter min mening må være at sigte på en *behovstilfredsstillelse*. Anderledes kan et konfessionsløst samfund nu ikke gøre det. Og jeg tror ikke, at vi som kristne skal være sure på samfundet.

For at resummere dette: den gamle spænding stat-kirke findes ikke hos os mere. Det er både for statens og kirkens vedkommende uden realitet at tale om den, fordi den gammeldags autoritære stat *ikke* findes mere men i stedet et *samfund* (jfr. at det ikke er muligt at drage nogen skillelinje mellem stat og borgere længere hos os) og også, fordi den kirke, der i et sådant modsætningsforhold tænkes på, heller ikke findes hos os. Og man skal som bekendt vogte sig vel for at køre rundt i forældede problemstillinger, det minder for meget om soldaterne, der bliver ved at stå og kæmpe på skanser, der er faldet for længe siden. Og netop vi har som kristne en særlig stærk forpligtelse til at være realistiske, være *au courant* og holde os tæt til dagen idag - men med blikket vendt mod fremtiden, jfr. intentionen med syndsforladelsen.

At det traditionelle modsætningsforhold ikke findes mere, behøver nu imidlertid ikke at betyde, at selve *sagen* ikke findes længere. For vi ser i disse år et nyt spændingsforhold under udvikling: spændingen religion-samfund. NB, samfund i den betydning jeg ovenfor har antydnet. Og det

spændingsforhold har til gengæld relevans, det har betydning, så det forslår noget. Sagen er den enkle, at der må og skal opstå en spænding i et samfund som vort mellem det konfessionsløse samfund på den ene side og i de mennesker i samfundet, der mener at høre til gudsfolket på denne jord. Jeg betegner med vilje kirken som sådan, fordi dette begreb er godt bibelsk, og fordi det i vore dage har medvirket til en klaring af, hvad kirken egentlig er her for. Ikke for at herske men for at tjene, tjene som et bedende, lovsyngende og tjenende gudsfolk for verden. Denne nye spænding tegner sig ikke sådan, at der nu atter står to kæmpende størrelser over for hinanden med modsatte interesser. Den tegner sig derimod helt ind i det enkelte menneskes liv, fordi den kristne da lever i samfundet, er borger i det og har normale menneskelige behov for undervisning i de unge år, for social trykthed for sig og sin familie i manddommen og en socialt set tryk tilværelse som gammel. Spændingen rækker ind i det enkelte menneskes liv. Men dette fører mig til sidste del af vort emne:

KRISTI KIRKE. Vi understregede i starten, da vi talte om det historiske og har et par gange senere rørt ved det, at kirken hos os blev territorial, den blev begrænset til vort eget nationale område. Og den underkastede sig fyrsten og har nu i vor egen underkastet sig det sækulare samfund. Vi har lige set, hvordan det sækulare samfund ser - og skal og må se - på kirken. Spørgsmålet er da: lever Kristi kirke stadig i denne ramme hos os, kan den leve fremover? Det er disse to spørgsmål, vi vil forsøge at besvare her imod slutningen af foredraget.

Og nu ved jeg så godt, at vi hertilands har vænnet os til, at det er som det er. Jeg ved også, at vi er vant til bare at affeje en alvorlig

diskussion af disse spørgsmål med at sige, at det der med staten og kirkens nære forhold til den, det er jo bare ydre ting, det har ikke noget med det egentlige at gøre. Og så taler vi i højstemte vendinger om, at dåb, nadver og prædiken skal gøre deres stille gerning i folket o.s.v. Men spørgsmålet er, om ikke dette er udflugter og intet andet. Spørgsmålet er, om ikke det er et forsøg på at få Bibelens vidnesbyrd tilpasset de faktiske forhold og intet andet. Jeg mener det og skal forsøge at dokumentere, hvorfor jeg mener, at det forhold sig således. Folket mærker jo i realiteten i n t e t til Kristi kirke som en kæmpende entitet.

Der kan nok ikke herske megen uenighed imellem os om, at kirken - gudsfolket - efter Kristi ord har en forpligtelse til at vidne om Kristus for verden. Så enkelt kan vi vist sige det. Det indebærer mission - hos os selv og uden for vort lands grænser. Kirken kan ikke kende til grænser. Den menighed, der kaldes til kirke søndag, må i hverdagene sendes ud efter Kristi befaling, sendes, fordi evangeliet om Guds skabelse og genløsning skal lyde for alle folk, til alle tider, på alle steder. Men vor kirke er i k k e i mission. Missionen på alle fronter er i vor kirke ikke noget k i r k e n = den ydre struktur med hvad den indebærer befatter sig med. Det må stå fast, at vor kirkes mission både ude og hjemme drives af en samling selvbestaltede privatpersoner. Og disse mennesker må den ene gang efter den anden fra folk inden for samme kirke finde sig i at blive hængt ud som pietister, aktivister og hvad man ellers kan finde på af skældsord. Hvorfor sker det? Jo, det sker, fordi de mennesker, der tror på, at gudsfolket s k a l vidne for verden og ikke kan komme bort fra Kristi befaling hertil, tørner sammen med andre i samme kirke, der

mener, at kirkens funktion er at passe den samfundsmæssige behovstilfredsstillelse og ikke andet, søndag kl. 10 i kirken, punktum, basta. En kastreret kirke, om De vil. Problemstillingen er den samme for økumenisk arbejde og diakoni.

Lad os slå fast også, at kirken ikke løser sin vidnetjeneste over for verden alene ved at lade dåben og nadveren, prædiken gøre en stille gerning. Det er kvietisme, det er lutherdommens dybeste ulykke, at vi tror, at dette er rigtigt. Heller ikke sker det bare ved at enhver passer sit arbejde, det man i gamle dage kaldte kald og stand. Også dette er en udflugt fra realiteternes noget mere barske verden og over i de fromme drømmerier. For på den måde alene bliver vore menigheder ikke til menigheder i konstant mission over for verden, så at nadverens gode gaver og omsorgen for alle nødlidende til krop og sjæl udspringer af foreningen af gudstjeneste og mission. Kirken må vidne om Kristus med de midler der står til rådighed og ikke bare med dem, der var god latin for 400 år siden.

Hvorfor er det blevet således? Bl.a. fordi kirkens 1500-årige forhold til statsmagten i vor del af verden har ført med sig, at kirken identificerer sig med det bestående. Kirken er - som en ledende socialist sagde til mig for ikke længe siden, da vi drøftede dette spørgsmål - toppunktet af reaktion og hängen ved det gamle. Og Kristus skal - fordi vi hænger på samfundet økonomisk og klamrer os til det - bruges til at legitimere bestialske krigsførelse og social uretfærdighed.

Vi har forsøgt at erkende, hvordan det moderne samfund ser på s i n kirke. Lad os prøve på at tænke på det faktum, at dersom den nuværende udvikling fortsætter, vil i år 2000 9% af verdens befolkning være kristne.

Hvorfor? Fordi kristendommen er blevet kvalt i alt det bestående. Lad os prøve på at erkende og virkelig acceptere som et faktum - altså noget der ikke lader sig diskutere - at ældretiders indflydelsesrige kirke, hele arven fra de 1500 års ægteskab med staten er ved at være borte. Vi lever i Skandinavien på de sidste rester af det. Lad os se dette faktum frimodigt i øjnene og lad os derpå føle os inderligt fritaget for at skulle forsvare det bestående. Det kan vi roligt som kristne overlade til alle mulige verdslige ideologier at tage sig af. Vi trænger til at slippe vor angst for, hvordan det skal gå, hvis staten en dag ikke længere mener at burde tage sig af religiøse behov - fordi de måske er forsvundet. Behovet for kirkegang synes f.eks. ikke at være særlig stort. Vi trænger i stedet til at acceptere, at kirkens herre er han, der siger "Se, jeg gør alle ting nye", vi trænger til at opdage, at evangeliet, som vore fædre f ø r romerstaten overtog og forstod det, er dynamisk, er i stand til at støtte en revolution, er i stand til at hilse det nye velkommen og selv virke formende ind på det gennem evangeliets vidnesbyrd, jævnt og konkret - om menneskers r e t til en bolig, om u-landenes r e t til det daglige brød, om det ufødte fosters r e t til livet, om det enkelte menneskes værdighed og ret i en tid, hvor disse ting er ved at svinde ud i den meget fjerne horisont. Jeg kan love Dem for, at der ventes på dette vidnesbyrd fra gudsfolket. Der ventes derimod i k k e på et varmhjertet forsvar for det bestående. Vi står i et momentum af historien med uhyre tekniske og menneskelige muligheder foran os. Vi står i et momentum, hvor mulighederne for at denne udvikling kan gå fejl også er store. Kristi kirke kan ikke være ængstelig, Kristi kirke kan ikke skjule sit vidnesbyrd, grave det ned i

jorden som manden i lignelsen gjorde med sin ene talent. Alle må vi gennemtænke påny, hvad vor mission i verden som kristne egentlig er. Er opgaven ikke den at prøve på at komme ud af den ængstelighedens og frygtsomhedens lilleverden, vor kirke lever i for at vedkende os kirkens mission i verden af idag? Se tingene i øjnene uden frygt, fordi Ham vi tror på er han, der gør alle ting nye. Koste hvad det vil.

TIL AFSLUTNING: Jeg har forsøgt at skildre vor kirkes udvikling ganske stilfærdigt og nøgternt, prøvet på at påvise, at vi står i en situation idag, der for kirken som gudsfolk midt i et sekulært samfund frembyder et spændingsmoment, fordi vi efter mit skøn ikke opfylder vor vidnepligt over for verden men krampagtigt klamrer os til alt det, der har været. Tør vi fortsætte med sandkasselegen og lade være med at prøve på at blive kirke for alvor med alt, hvad det kan indebære?

meddelelse TIL VORE ABONNENTER

DA IKKE ALLE HOLDERE af bladet har betalt deres abonnement for 1967, tillader vi os her at minde om, at vor slunkne kasse meget forventer endnu nogle bidrag. Prisen er 15 kr. (for studerende dog kun 10 kr.). Beløbet kan indsendes til RE-FORMATION ekspedition ved pastor Povl Dahl, Ølby pr. Struer. Gironummer: 8.81.42.

Venlig hilsen og tak!
REDAKTIONEN

AF KIRKEHUSETS SYMBOLIK - ALBERT OG PRÆSTEKLÆDER - 3

AF PASTOR SIGURD MEJNDOR, HYLLESTED.

I DE SENERE ÅR anskaffes der altertøj som aldrig før. Der synes at være en stigende interesse for de kirkelige klæder (paramenter). Det kan skyldes større liturgisk forståelse. Det er ikke bare "til pynt", at kirkens klæder skal bruges. De er tegn for en bestemt gerning, og der er god mening i, at præsten bærer sin uniform, som postbudet, lægen, sporgovnsfunktionæren o.s.v. gør det, når de er i funktion. Kirkens klæder (der jo tilhører kirken) er symbol på, at den mand er taget i kirkens tjeneste, at han udfører noget han er sat til. Han udfører sin kirketjeneste klædt som forordnet og ikke efter privat forgodtbefindende.

Skriften foreskriver vel ikke disse liturgiske klæder. De skyldes kirkens orden, noget menneskeligt, der kan forandres - om så skal være. Vi kan ikke vende tilbage til "kirkens ældste altertøj", for det er næppe muligt at finde ud af, hvordan det oprindeligt har forholdt sig med de dele. I de to ældste århundreder i kirkens historie havde man ikke kirker og særlig kirkedragt for gejstlige. I kejserkirkens dage kommer den særlige kirkedragt for kirkens tjenere.

- - -

Præstens overklædning ved nadvermesen kaldes *messehagelen*. Den har, som de øvrige liturgiske klæder, sin oprindelse fra antikkens dragt og har udviklet sig fra en slags regnslag, *pænula*, som man brugte i romerriget, bl.a. som rejsekappe (jnf. 2. Tim. 4,13).

Antikkens *pænula*, som grækerne kaldte *felonion*, gik af mode ca. år 600, men bevarede i kirken som

dens særegne messedragt og kaldtes *plana* eller *casula* (diminutiv af *casa* - "lille hus", da dragten omgiver hele personen). *Hagel*, fællesgermansk ord, oldnordisk "hökull", betyder egentlig et skind, der kastes over skulderen.

Hagelen benyttedes oprindeligt af alle klerke, men blev fra ca. år 1000 især benyttet som overklædning af den messelæsende præst (celebranten). Østkirken vedblev at benytte den lukkede kappe (felonion eller *risa*), der hænger på "popen" som et cykleslag og svarer til vestkirkens hagel. Den er kortere end *stikare*, der svarer til vestens *alba*.

Den lange klokkeformede hagel var ubekvem. Man skar den op i siderne i vestkirken, ikke foran som i den orientalske kirke, og i slutningen af middelalderen fik den en smuk form, "den gotiske hagel", d.v.s. dækkende armene til håndled og albue og med blødt fald over skulderen. Denne form foretrakkes ved nyanskaffelse i dag og ikke "oldtidsformen", som var meget upraktisk. En gammel dragt er hagelen. Ikke just en "papistisk" ting, da den var i kirkelig brug, længe før papismen dominerede kirken. Præstekjolen kan prydes med ordener, men alterdragten er hævet over dette som den egentlige kirkelige dragt, der betegner, at dens bærer er i en officiel, hellig tjeneste.

- - -

Da *casula* eller hagelen tidligere nåede helt ned til gulvet, kunne den være til besvær for præsten ved knælen. Derfor måtte messetjeneren

løfte den lidt i vejret, når celebranten skulle knæle ved forvandlingen under den romerske messe. Selv om hagelen senere blev kortere, fastholdt man i romerkirken som skik at lade ministranten løfte det nederste af messehagelen ved nævnte lejlighed.

Hagelens farve og stof kunne variere en del, og det varede ret længe, inden de liturgiske farver blev helt fastlagt i vestkirken. Man brugte hageler af uld eller lærred, og fra ca. år 1000 af silke. Fra omkring 1200 fik man fra Orientens og Italiens væverier de prægtige mønstrede stoffer af silke. De betragtedes efterhånden som det rette tøj til messehageler. Mens hagelens form kun langsomt ændredes, så skiftede stoffets karakter med moderne og blev stadig mere pragtfuldt. Det var kostbare sager, der bar vidnesbyrd om fjerne handelsforbindelser. 1300-årenes fantastiske mønstre er således påvirket fra Kina. Fløjel bliver modestof ca. 1400, især med granatæblemønstre. Til granatæblet knyttedes megen symbolik. Det var frugtbarhedssymbol ved sin rigdom på frø og symbol for gudsrigets velsignelse, for Jesu og martyrerne blod (ved sin røde farve), for opstandelsen, da frugten "dør", for at slægten skal leve videre. Det generede ikke, at stofferne kom fra hedenske eller islamiske væverier. I Nationalmuseets middelaldersamling (rum 31) ses bl.a. en hagel af stribet "hedenstykke", persisk eller ægyptisk brokade med indvævet arabisk indskrift: "Den vise sultan" - fra Vor Frue kirke i Århus.

Romerkirkens messeshagel forandredes ved skiftende stil efter reformationen, og i de lutherske kirkeafdelinger, hvor man beholdt brugen af hagel, fulgte man samme udvikling på godt og ondt.

I Tyskland forsvandt der en masse messetøj ved 30-årskrigen, men enkelte steder genindførte man brugen i opposition mod calvinisterne som tegn

på, at man var lutheranere. Der havde ellers tidligere været megen modstand hos en del af de lutherske mod messetøj, især da det kejserlige interim 1548 pålagde brugen og søgte en tilnærmelse til katolsk ritus. Luther var som bekendt tolerant og brugte selv messeshagel og andet altertøj. Der var megen strid om de dele gennem mange år i de forskellige lokalkirker, nærmest synes den som en strid om kejserens skæg, men den vidner dog om en indre spænding i disse kirkesamfund. Chr. Barfoed udtrykker det således:

- Jo mere gudstjenesten bliver en blot og bar prædiktjeneste, jo mere præsten fra at være altrets tjener bliver en taler eller ordets forkynder, desto mindre er liturgien og alterdragten nødvendig, og skal man i denne henseende nævne modsætningen mellem højre og venstre, bliver det den fornemme prælat i sin tunge, folderige messedragt foran alteret og "folkets mand" i de methodistiske lejrforamlinger, råbende i arbejdsdragt eller i skjortearmer udover den store mængde om nåden i Kristo Jesu. Hist rig alterliturgi, omgivet af alt, hvad den kristne kunst og tradition har frembragt og bevaret; her ringeagt for alteret og sakramenterne, brud med kunsten og traditionen: en nøgen og bar prædikeforamling. Og dog kan alvoren og den religiøse grebthed være fuldt så stærk her som hist ved messeofferet i højkirkens kor. ("Altar og Prædikestol", Kbh. 1886, side 344).

Ved den danske reformation blev den endelige gudstjenesteordning præget af Bugenhagen og wittenbergerne. Der var ikke strid om brug af hagelen og andet messetøj. Ordinantsen foreskrev "de vanlige messeklæder", men præsten skal "forfølge messen udi messesærk aleneste foruden hagel", hvis der ingen er at berette.

I Kirkeritualen af 1685 foreskrives

følgende:

- Så snart som det er ringet sammen, da ... kommer præsten, som skal messe, for alteret og der ifører sig de rette messesklæder, som er en hvid linnet messeskjorte og en messehagel. -

Her nævnes ikke stola, der gik af brug, men tendenser i vor tid til at benytte hagelen uden for nadvermessen, f.eks. ved vielser og konfirmationer (evt. af lutter pyntelyst), kunne måske bringes på bedre spor ved brug af stola. Det er vel ikke så nemt at manøvrere med dette bånd ved dets anbringelse på messeskjorte, da vi jo herhjemme har pibekraven, men det kan da lade sig gøre at få stolaen ret placeret ved lidt omhu. Den skal være af samme stof og farve som hagelen, og har man de liturgiske farver til messetøj, incl. stola, kan dette bånd ved farvesymbolik accentuere den kirkelige handlings tidsrelation. Brugen af stola må vel henregnes til "adiafora". Benyttedes i øvrigt af ældre præster i Norge (som Reichelt og Berggrav) og er ved at komme i brug i flere evangeliske lande, hvor man tidligere havde forbud. Vort kirkeritual 1685 har følgende:

- Sædeles skal tages i agt, at præsten, som messer, må ikke være iført m e s s e h a g e l e n, når han træder fra alteret, nogen tjeneste, prædiken eller andet, som ej alteret vedkommer, at forrette; men han skal den imidlertid på alteret aflægge, og siden, om der videre skal messes, igen påtage. Men m e s s e s k j o r t e n beholder han på sig fra den ganske tjeneste begynder og indtil den endes. (s.52).

Vor liturgiske tradition efter reformationen vedrørende præstetøj er følgende: 1. Kjole (samarie) og krave er præstens personlige e m b e d s d r a g t (opr. også husdragt); 2. skjorten hans k i r k e d r a g t; 3. hagelen hans m e s s e s k r u d.

Prydelser på hagelen var ret sjældne i den første tid, da de fleste brugte dette klædningsstykke. Fra omkring 1000 bliver man mere interesseret i besætninger. Gaffelkorset kommer i hyppig brug fra omk. 1200, især nord for Alperne, og i næste århundrede bliver det til brede broderistrier med billedudsmykning. Korset som prydelse på hagelen synes at komme ret sent til, i hvert fald omtales det ikke af senmiddelalderens liturgiske forfattere, der jo ellers holdt af at udpensle symbolske beskrivelser. Først henimod reformationstiden blev korsprydelsen almindelig udbredt, især på ryggen. Dog nøjedes man i Italien med en stav for- og bagtil som en søjle (colonna). En tværstav kunne anbringes foran under halsåbningen for at styrke tøjet, men opfattedes ikke symbolsk som et kors.

Christiern Pedersen synes lidt for ivrig med sin korstydning på hageler, som om de fleste var korsprydede. Det var de næppe, men han regner med det uden videre, når han udtaler:

- Det Kors, som staander bag paa Hagelen og rækker fra Akselen og til Jorden, det betegner det hellige svare Kors, som vaar femten Fødder langt, og vor Herre bar og drog paa Aksel til Calvaria Bjerg - (Danske Skr. II, 475).

Senere skulle man svælge i korsprydelser på kirkens tekstiler, så det endogså kom i brug at træde på korset, idet tæppet på gulv eller altertrin kunne være smykket med mindre kors.

I 1700- og 1800-tallet fik vi den stereotype, violin-formede "uniformsmessehagel". I Sverige brugtes sort plys med sølvkors, men herhjemme blev det foreskrevet ved reglement af 1841, gentaget ved lov (19. februar 1861):

- Messehaglen skal være af r ø d t Silkefløiel eller et andet af Syntet godkjendt Materiale. Syntet kan for-dre, at den forsynes med ægte Sølv-

eller Guldgalloner og med et Kors af ægte Sølv- eller Guldbrocade. -

I nyeste bestemmelse fastholdes, at provstesynet skal godkende stoffet til hagelen, men om dens farve er intet foreskrevet.

Det har ellers været et nedarvet dogme fra klunketiden, at hagelen skulle være rød, så den passede til det røde antependieplys og til vinfarvesymbolikken og -romantikken.

De røde stive messehageler med bryst- og rygskjold afløses nu i mange af vore kirker af gotiske hageler, og kirkens symbolik ved de liturgiske farver vinder frem, så den røde hagel af "skapulartypen" ikke bliver enerådende. Det er værdifuldt at markere kirkeårets skiftende tider ved at lade bestemte liturgiske farver træde frem efter kirkens tradition for farvesymbolik. Der findes andre udgangspunkter end "vinfarvesymbolikken". Prøveritualbogen af 1963 har da også anført farvekanon passende til kirkeårstidens og dagens karakter. Der gives følgende farvesymbolik: Hvid (renhed og fest), rød (blod og ild), grøn (håb - den neutrale farve mellem fest og bod), violet (bod og faste).

- - -

Om messehagelens symbolske betydning findes en broget samling af forskellige tydinge foruden den nævnte i Lucidarius. Berthold af Regensburg (+ 1272): Messehagelen er meget stor og rundtom lukket og skabt som en klokke og som himmelen, og når præsten lægger den på armene, så er den skabt som et skjold for og bag og betegner den store kærlighed, som Gud har til mennesket. Katholsk Bønnebog (Kbh. 1914): Casula minder om den purpurkåbe, som soldaterne kastede om Herren (s. 22). Rippel meddelte, at hagelen betyder den hellige kærlighed, hvormed præsten, ligesom hans guddommelige mester selv, skal omfatte alle mennesker og skjule dem ligesom under en kappe, og ved at iføre sig dette

klædebon før messen erindres præsten om Jesu Kristi lydighed mod den himmelske Fader, der lagde hele verdens synder på hans skuldre. Ved iføringen af hagelen kan han bede: - Herre, du som har sagt: "Mit åg er sødt og min byrde let" - forund mig at bære dette klædebon (forvalte mit embede) således, at jeg opnår din nåde! -

Kuriøst er romerkirkens "planeta plicata", d.v.s. hageler, der er "opruddede". Ved middelalderens levitmeser kunne både diakon og subdiakon bære messehagel i fasten, men som oprullede på forskellig vis. Også ved nutidens præsteordination i romerkirken bruges planeta plicata på symbolsk vis, idet biskoppen trækker hagelens bagside et stykke op ved at lægge en bred fold bagpå ved skulderen på præstekandidatens messehagel. Den stumper nu op (som var det en korthalet fugleunge), og det skal som tegnsprog angive, at han endnu ikke har fået overdraget hele den præstelige fuldmagt. Ved slutningen af ordinationen, når kandidaten på højtidelig vis får overdraget alle præstens rettigheder (også som skriftefader), da bliver rygfolden glattet ud, så hagelen hænges ned i sin fulde længde. Symbolsk skal det sige: Du er nu udvokset som præst - "Du er præst evindeligt på Melkizedeks vis" (Salme 110,4).

Brugen af hagel skal ikke forstås sådan, at der skal pyntes på messepræstens private person med en gallauniform! Nej, det er Kristi reale nærværelse i sakramentet, som æres ved "kirkens gamle bryllupsklæder".

Under rationalismen var altertøjet ved at gå af brug herhjemme, så messesklæderne var i fare, men strømmen vendte sig, ikke mindst på grund af Grundtvigs kærlighed til kirkeklæderne. Da de var ved at gå i glemme, lød hans klagesang (Sangværket I, 282):

Hvor er nu, hvad selv de fromme kun med Skaansel ihukomme:

Kirkens gamle Bryllupsklæder,

Kristen-Folkets Kirke-Sæder? Grundtvig kan jo virke helt "katolsk", når han slår an i sådanne toner og går mod rationalister, der gerne vil "flænge hver en hellig kåbe".

Vel har traditionshensyn sin værdi og kan inspirere til pietet for liturgiske klæder, men det som har særlig praktisk betydning, og som i nutiden har fået kirkefolk til at interessere sig for de dele, er større sans for kirkeårets rigdom og betydningen af det visuelle.

Hver tid i kirkeåret har sin klang og særlige tone, sin åndelige kolorit, som kan markeres ved vekslende brug af tekstiler. Forskning har mulig- gjort en større forståelse for det liturgiske og kirke-arkæologiske. Benyttelsen af farve-kanon skyldes just ikke museumsinteresse, men snarere dette: at levendegøre visuelt variations- nernes bredde og dybde i det bibelske

budskabs tidsrelation i kirkeåret.

Man kan forrette altertjeneste også i fattigt skrud - uden hagel, ja i slidte klæder, om det skal være, hvis nøden tvinger. Man behøver heller ikke disse dyre og skønne kirkehuse for at holde sand gudstjeneste.

Når vi dyrker vor Gud i kostbare huse med ædel kunst og skøn musik, så skyldes det hjertets trang. Vi vil lade alle kunstarter hylde ham som den opstandne. Kirken betegner hans nærværelse hos os med messen som dens mest afgørende funktion. Han har gjort herlige ting imod os, og vi holder gudstjeneste i herlige huse, fordi Gud er så herlig. Han foragter ikke den kostbare nardussalve eller den skønne messehagel. Også vi vil tilbede ham "i helligt skrud" (Salme 96,9) - ikke for at imitere et gammelttestamentligt eller romersk præstedømme, men som evangelisk-katolske.

PERISKOP STREJFTOG PÅ DEN ANDEN SIDE ØRESUND

AF PASTOR POVL DAHL, ØLBY.

DET FØLGENDE skal søges givet et lille indtryk af svensk kirke- debat ved hjælp af pluk fra bladet "Kyrklig Samling kring Bibeln och Bekännelsen".

KIRKE OG STAT. Debatten om kirkens og statens fremtidige forhold har bølgende frem og tilbage med forskellig styrke, aktualiseret af de betænkninger, som komiteen for kirkens og statens fremtidige forhold til hverandre efterhånden har afgivet. Denne komité har nu arbejdet i 9 år og kommer til at afgive sin slutbetænkning i begyndelsen af 1968, hvorefter en parlamentarisk komité skal tage sig af problemet.

Fra debatten nogle uddrag. I social-

demokraternes "Broderskap" skriver Algot Tergel: "Nu mener nogen, at statens sækularisering i de sidste århundreder har umuliggjort et samvirke. Men man har knap nok kunnet levere overbevisende grunde for en sådan påstand. Kirken har fuld frihed i sin religiøse aktivitet, præsterne er sikret fri prædikestol, fri sjælesorg og fri undervisning. De kan i religiøst henseende sige og gøre, hvad deres samvittighed byder i menighederne. Stort set administrerer staten kirkens anliggender på samme embedsmæssigt udadelige måde, som den røgter andre samfundsspørgsmål". Algot Tergel fortsætter: "De nuværende ledere af de demokratiske politiske parti-

er har alle udtalt sig for, at forbindelsen mellem kirke og stat skal bestå. Man har da argumenteret ud fra rent politisk-samfundsmæssige synspunkter og ikke religiøse. Fra regeringspartiets side er det blevet fremholdt, at forbindelsen med staten garanterer demokratiet og tolerancen, hindrer at kirken sønderslides i grupper, som bekæmper hverandre fra forskellige konfessionelle udgangspunkter, og garanterer minoriteterne livsrum indenfor denne. Man har bedømt statens stilling til kirken sådan, at det gælder om at forebygge opkomsten af sådant i folkekirken, f.eks. gruppestridigheder og splittelser, som kunne få negativ virkning på samfundet i dets helhed".

Ingmar Ström, direktør for CEF (tidligere Diakonistyrelsen) siger klart, at han ønsker en fortsat statsbunden kirke i Sverige. "Om kirken blev skilt fra staten, er det min absolutte opfattelse, at de yderligtgående domprovst Danell og hans tilhængere tager ledelsen indenfor kirken. I en sådan kirke hverken kan eller vil jeg forblive ... En adskillelse ville også indebære en adskillelse mellem folk og kirke, og det en dybtgående adskillelse. Af den grund er jeg tilhænger af, at status quo bibeholdes i forholdet kirke-stat".

I det sendebrev, som Kyrklig Samling udgiver i Växjö stift, skriver domprovst Danell om problemet således: "Ifølge gangs opfattelse skulle kirken i vort land blive fri i og med, at den adskiltes fra staten. Nu er det for det første meget uvist, om kirken i Sverige nogensinde bliver befriet fra staten. - Men også selv om stat og kirke skulle blive adskilt om ti eller tyve år, så er ikke dermed kirkens frihed gennemført. Hele den kirkelige organisation, både den legale ... og den "frivillige" organisation ... er som alle ved mere eller mindre politiserede. - Tendensen går

mere og mere mod en stadig mere perfekt kirkeorganisation, som helt berøres af den folkekirkelige falanks i forståelse med de politiske partier. - Kirken ville kunne komme til at ombytte fangenskab under staten med et lige så stærkt beroende af denne perfekte organisation. Der kommer den bekendelsestro kristendom til at sidde lige så trangt som i dagens situation".

KIRKE OG SKOLE. Som herhjemme et af de mest brændende problemer for kirken. Jo mere brændende, des hastigere sækulariseringen af skolen skrider frem. Navnlig lærebøgerne i kristendomsundskab har givet anledning til megen debat. Ikke ret mange af de hidtil udkomne lærebøger i faget finder nåde for det nedsatte lærebogsnavn, som skal overvåge, at der undervises objektivt i faget. Det viser sig imidlertid, at objektivitetskravet ikke betyder det samme som saglighed, men for navnet snarere er et kærkomment påskud til at nedvurdere kristendommen.

Som kyrkoherde Gösta Gustafson, Öckerö, skriver i Kyrka och Folk under rubrikken "Kyrkans skola": "Der skal undervises 'objektivt' på den måde, at man skal sige, at det der med undergerninger aldrig har kunnet ske. Det har videnskaben modbevist. Siger man. Og så får altså vore børn at vide, at der står i Bibelen, at Jesus gik på vandet og opvakte Lazarus - men eftersom det strider mod videnskaben, er det løgn. Hvorledes de skal se på andre sandheder i samme Bibel efter dette, kan vel blot lærebogsnævnet tale om for os - eller kan det det? - Nuvel. Skal kirken nu bare sukke, protestere og klage. Mange er de, som mener - nej! Kirken må gøre noget. Den må begynde at eftertænke hele sin undervisning af sine døpte børn. Kirken må søge at skabe en plan for sin dåbsundervisning. Skolen kan sikkert gøre meget - men kirken vover ikke

re-formatio

Nr. 5 SEPTEMBER 1967 10. årgang

Edmund Jensen: Tak for alt	70
B. Riisgaard: Kommentar: Folke- socialisme og folkekirke	71
Jørgen Hornemann: Folkekirke - Statskirke - Kristi kirke	74
Sigurd Mejndor: Af kirkehusets symbolik: Altertøj og præste- klæder, 3	82
Povl Dahl: Periskop: Strejftog på den anden side Øresund	86
Udførligt program for kirkedagene i Helsingør 16.-18. september er indhef- tet i bladets midte.	

længere at stole på skolen. Der findes alt for mange mærkelige indfaldsporte for afkristning og tvivl ikke mindst i lærebøgerne, til at kirken skal sidde stille".

Kirkelig skoleforening i Södra Bohuslän har taget spørgsmålet op om muligheden for at sikre børnene en konfessionel kristendomsundervisning. I

RE - F O R M A T I O udsendes af en kreds af præster i den danske kirke. R e d a k t ø r (ansvh.): Sognepræst B. Riisgaard, Ny Kastetvej 18, Ålborg. Telefon: Ålborg (08) 13 69 90.

I redaktionen iøvrigt: Pastor C. B. Hansen, Dråby pr. Ebeltoft; kreditforeningsfuldmægtig Preben Kunst, Århus; sognepræst Sigurd Mejndor, Hyllested; pastor O. Lund Pallesen, Kgs. Lyngby; sognepræst Poul Ulsdal, Hemmet.

E k s p e d i t i o n : Sognepræst Povl Dahl, Ølby pr. Struer. Postgiro 8.81.42. Telefon: Ølby (078) 6 50 16. Bladet kommer i mindst 8 numre årligt og koster 15 kr. (studerende 10 kr.). Maskinskrivn. & opsætn.: A. Studsgård. Forside & overskrifter: Knud Nørholm.

Tryk: J. A. Petersen, København

en skrivelse til statsråd Edenman påpeges at "den religionsundervisning, som er anordnet i de almene skoler, nu mere og mere af et voksende antal medlemmer af den svenske kirke anses for utilfredsstillende". - I skrivelser påpeges det videre, hvor urimeligt det er, at objektivitetskravet af lærebogsnævnet tolkes så ensidigt negativt. Det hedder videre: "Ifølge lærebogsnævnet bør kristne trosudsagn behandles omtrent efter følgende skema: 1) Først gengives det bibelske grundlag for trosudsagnet, 2) derefter forklares det, at dette af rationelle grunde må anses for tvivlagtigt og fejlagtigt, 3) derefter omtales, at der dog findes mennesker, som tror sådant. - Denne objektivitetstolkning argumenterer ud fra ensidigt rationelle grunde og indebærer en skjult anklage mod de kristne for enfold og ufornuft og tillader ikke, at kristendommen fremstilles sagligt og rigtigt ud fra sine egne forudsætninger, men bedømmer den ud fra skiftende menneskelige kriterier".

Man forstår, at Torsten Josephsson i tidsskriftet Budbæreren kan stille det spørgsmål: "Hvor længe kan vi kristne tolerere en kristendomsundervisning, som er præget af nærmest ateistiske lærebøger? Burde ikke kirkerne tage ansvar for al kristendomsundervisning? Gør ikke skolens kristendomsundervisning mere skade end nytte?" •

(Afsluttes i næste nr.)

P O S T V Æ S E N E T

RESERVERET